

unægtelig lidt tung ud, når den oversættes. Mærkelige ting kan også forekomme i teksten, f.eks. forekommer der s. 63 en murer i forbindelse med *Erechteion* – det skulle naturligvis have været en stenhugger eller evt. en bygningshåndværker, men den slags kan læseren korrigere undervejs. Selv må jeg spørge, hvem der dog vil foretrække denne ikke lettilgængelige bog på dansk, når den levende engelske udgave oven i købet er billigere. Måske for at nyde godt af Sir Moses' små tilføjelser i den danske oversættelse? Næppe. Men hvis historie også er en slags kunst, må man foretrække den ægte vare. Ros skal udgiverne dog have for at have tilføjet en kort oversigt over anmeldelser og diskussion. Den er ikke fuldstændig, idet den da måtte have omfattet snart sagt alt, hvad der er skrevet siden om oldtidens historie, men en rimelig indgang til den debat, som bogen straks satte i gang ved sin udgivelse for ti år siden.

Jens Erik Skydsgaard

RICHARD P. SALLER: *Personal Patronage under the Early Empire*. Cambridge University Press, 1982, X + 222 s. 18.50£.

»The historical example closest to the ideal type of fully centralized authority is probably modern Scandinavia. It has been pointed out to me, that the word patronage cannot be translated into the Swedish or Norwegian languages« (s. 4, note 14). Heller ikke dansk har nogen ækvivalent for begrebet. Om fænomenet findes er en anden sag. At det i så fald ikke er særlig respekteret ses deraf, at der for tiden falder en række domme for gavegivning og gavemodtagelse, domme der formentlig ville få de gamle romere til at undre sig. Gaveudveksling var i oldtidens mediterrane verden et ganske naturligt fænomen, lige som det er det mange steder den dag i dag. Kun når det bliver for store gaver vækker det opmærksomhed.

Den hidtidige forskning har jo især beskæftiget sig med clientelisme i det republikanske Rom, cf. oversigtsartiklen i dette tidsskrift, 12. række bd. II, 1967, s. 395 ff. Saller tager tråden op fra kejsertidens begyndelse og undersøger perioden frem til det Severiske dynasti, d.v.s. noget efter år 200 e.Kr. Mens mange har peget på begrebet *fides*, troskab, som det konstituerende i forholdet mellem patronen og hans client, koncentrerer Saller sig om »how patronage functioned in relation to other political, economical and social institutions« (s. 3). Han vælger derfor at fokusere på det konkrete, de *beneficia*, velgerninger, hvorved den højere socialt placerede bandt sine clienter til sig. Kildematerialet er simpelt hen kejsertidens litteratur, fra Seneca og Plutarch til Martial og andre satirikere, samt et ganske betydeligt antal indskrifter. Forfatteren er endog meget velbevandret i hele overleveringen. Kap. 1 afdækker terminologien og den bagvedliggende ideologi, kap. 2 diskuterer kejseren og hoffets »patronage«, kap. 3 overvejer – med væsentlig negativt resultat – alternative mekanismer bag forfremmelser inden for den kejserlige administration, f.eks. kvalifikationer eller anciennitet. Kap. 4 blotlægger en række relationer inden for kejsertidens aristokrati og endelig i kap. 5 undersøges konkret »patronage« i det romerske Nordafrika, dels inden for selve området og dels den stedlige nobilitets relationer til hovedstaden og kejseren.

Det er velkendt, at Romerstaten aldrig udviklede et egentlig bureaukrati med et fast advancementssystem og en klar kompetencefordeling. Det uhyre rige styredes i virkeligheden af et ret lille antal amatører, der kunne flyttes rundt i

systemet og som sjældent tjente i administrationen i nogen lang, sammenhængende periode. I ingen af de talrige anbefalingsbreve, vi har bevaret fra Ciceros, Plinius' og Frontos hånd, tales der om den anbefaledes specifikke kvalifikationer, men kun om hans almene dannelse, gode værd og det nære forhold til anbefaleren selv. Det er øjensynlig dette bekendtskab, der tæller, både i republikken og kejsertiden. Man forfremmes gennem forbindelser, jo nærmere kejsers person des bedre. At der heri må ligge en skjult selektion er vel givet. Vi ved jo ikke, hvor mange der fik afslag på anmodning om en anbefaling, men systemet som sådan hindrede dannelsen af et professionelt embedsværk, måske, men ikke givetvis, militæret undtaget.

Det kan for os, der ikke er vant til systemet, virke ganske urimeligt, men forfatteren er velbevandret i socialantropologi, især i studier vedrørende den mediterrane verden, hvor systemet fungerer endnu og oftere har været genstand for undersøgelser. Det socialantropologiske materiale bruges ikke som kilde, men som komparationsmateriale, cf. Appendix 3 A, Comparative evidence from the Chinese bureaucracy, side 111 ff. Forfatteren er således mere diskret i sine comparanda end andre nyere, især engelske forskere, der foretrækker en parallel fra et ikke industrialiseret samfund frem for de antikke kilders tavshed. Til gengæld fungerer parallellerne indirekte som støtte for argumentationen. Sandt at sige behøver de antikke vidnesbyrd om »patronage« en sådan støtte, da de ingenlunde er entydige. Ingen vil vel i dag bestride fænomenets eksistens, men dets betydning beror på fortolkning. Vi kan f.eks. ikke afgøre, hvor langt ned i samfundets basis »patronage« når, cf. forfatterens pg. 194: »We can catch only the briefest glimpses of patronage relationship with the lowest classes . . . That is unfortunate because it was these relationships which provided the crucial economic and social infrastructure for the élite patronage which we have studied here«. Også i denne studie er det altså den fåtallige romerske overklasse, der er under lup, simpelt hen fordi det er den, der har sat sig spor i overleveringen, og forfatteren nødes til at slutte »more generally patronage was not all important in Roman imperial society« (s. 208). Andre mekanismer kan have eksisteret, men det er naturligvis legalt at en forfatter koncentrerer sig om ét aspekt, især når han som Saller ved, hvad han gør, og polemiserer og diskuterer kyndigt med andre forskere. Man bliver belært af hans bog, der jo også er med til at slå bro over det kunstige skel mellem oldtid og middelalder. Fra antikkens »patronage« er der en direkte vej til den middelalderlige feudalisme. Mens »patronage« stiltiende accepteredes som en naturlig substruktur i antikken, dukkede den op til overfladen og blev et stats- og retssystem i middelalderen, hvorved den naturligvis bliver noget helt andet. At »patronage« også eksisterede i senantikken kan man se af F. Saaby Pedersens afhandling i *Classica et Mediævalia XXXI*, 1970, s. 161 ff, hvor samme iagttagelse over anbefalingsskrivelser fra denne periode er gjort. Det havde været interessant om Saller, der kender afhandlingen, havde ført sin linje lidt videre.

Jens Erik Skydsgaard

RUSSEL MEIGGS: *Trees and Timber in the Ancient Mediterranean World*. Oxford University Press, 1983. XVIII + 553 s. 1 kort. 16 plancher. £ 35.

Under Den anden Verdenskrig tilknyttedes oldtidshistorikeren Russel Meiggs som frivillig det engelske forsyningsministeriums afdeling for den hjemlige